

Σειρά Ποντιακῶν λαογραφικῶν ἐκπομπῶν τοῦ Συλλόγου "Φάρος Ποντίων"

ἀπὸ τὸν Ραδιοφ. Σταθμὸ Μακεδονίας Ε.Ι.Ρ.

Ἑκπομπή 3η

4-10-1969

. Σ Η Μ Α (μέ λυρα)

Ο.- Ποντιακοὶ ἀντίλαλοι. Λαογραφικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Συλλόγου "Φάρος Ποντίων". Κείμενο καὶ ἐπιμέλεια Στάθη Εὐσταθιάδου.-

. σέ μακρόσυρτο ἦχο, κουδούνια κπλ.

Ἀντίφωνοι... ἀναμνήσεις... νοσταλγίες... καημοί.....

. σέ γοργό ρυθμὸ, ἥρωϊκὸ

Ἀθάνατοι ποντιακοὶ θρύλοι καὶ παραδόσεις

. τὸ σῆμα σβῆνει

Ο.- Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πρὶν βασικὰ χαρακτηριστικὰ τὴν ποντιακὴν δημοτικὴν ποίησιν. Τὸ στοιχεῖο τοῦτο βρίσκεται σὲ ἀμεση σχέση καὶ συνάφεια μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑπέρτατης θυσίας.

Θὰ σταθοῦμε, ἀγαπητοὶ ἀκροαταί, σὲ ἓνα παλιὸ ποντιακὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ὁ θρύλος τοῦ χάνεται στὰ βάθη τῶν ἐλληνικῶν αἰώνων. Πρόκειται γιὰ τὸ τραγούδι "Τῇ Τρίχας τὸ γεφύρι".

. ΛΥΡ - ΤΡΑΓ

Σὴ γέφυραν, σὴ γέφυραν, ἔλα δάφνε μ' πόταμε

σὴ Τρίχας τὸ γεφύρι, ἔ δάφνε μ' καὶ μυριγμένε

. ἡ λύρα σὲ ὑπόκρουση

Σύμφωνα μὲ τὸν μῦθο, χίλιοι μαστόροι ἔχτιζαν καὶ μύριοι μαθητάδες, μὰ τὸ γιοφύρι τὸ πρῶτ' χτιζόταν καὶ ἀπόβραδύς γκρεμιζόταν. Κάποιο δαιμόνιο, πού κατοικοῦσε στὰ θεμέλια τοῦ γεφυριοῦ, κατέστρεφε κάθε τόσο ὅ,τι οἱ μαστόροι καὶ οἱ ἐργάτες δημιουργοῦσαν.

Τραγικὴ ἡ θέσῃ τοῦ πρωτομάστορα. Τὸ δαιμόνιο ζητεῖ ἀπ' αὐτόν μιὰν ὑπέρτατη θυσία. Πρέπει νὰ θυσιάσῃ κάποιο προσφιλές τοῦ προσώπου.

Προσφέρει ὁ πρωτομάστορας τὸν πατέρα του. Δέν ἐκανοποιεῖται τὸ δαιμόνιο. Προσφέρει τῇ μάνα του, τὰ ἀδελφία του... ὅμως τὸ δαιμόνιο ἄλλη θυσία θέλει. Προσφέρει ὁ πρωτομάστορας τότε τὴν ἀγαπημένην του γυναῖκα, τὴν καλὴν του γιὰ θυσία. Αὐτὸ ζητοῦσε τὸ δαιμόνιο.

Πέφτει ἡ γυναῖκα τοῦ πρωτομάστορα μέσα στὰ μαῦρα καὶ δαιμονισμένα νερά τοῦ ποταμοῦ. Μὲ τὴν ὑπέρτατη αὐτὴ θυσία θὰ ἐκανοποιηθῇ τὸ δαιμόνιο καὶ θὰ στεριωθῇ τὸ γιοφύρι.

Στὴν ἀρχή, ἡ γυναῖκα τοῦ πρωτομάστορα καταριέται μέσα ἀπὸ τὰ φουρτουνιασμένα νερά τὸ γιοφύρι, νὰ μὴ στεριώσῃ ποτέ. Ὅπως πέφτουν τὰ δάκρυά της, ἔτσι νὰ πέφτουν καὶ οἱ διαβάτες, πού θὰ περάσουν πάνω

από το γιοφύρι. Γρήγορα όμως παίρνει πίσω τις κατάρρες, όταν της υπενθυμίζουν, ότι έχει αδελφιαστήν ξενιτειά και θα ρθούν να περάσουν από το γιοφύρι αυτό.

..... ή λύρα σταματά.

Τό τραγικό στοιχείο, όπως προβάλλει στο ποντιακό τραγούδι "Τῇ Τρίχας τό γεφύρ'", είναι συγκλονιστικό. Συναντούμε βέβαια τόν ἴδιο μῦθο σέ πολλές παραλλαγές τοῦ αὐτοῦ ἔσματος. Τό νόημα εἶναι ἕνα: ὑπέρτατη θυσία, θυσία ἀνθρωπίνης ζωῆς γιά τήν θεμελίωση μεγάλου καί ὠραίου ἔργου. Ἔτσι δικαιολογεῖται ἡ ἀπόφαση τοῦ πρωτομάστορα, νά θυσιάση τή γυναῖκα του. Ἡ δίκαιωση τῆς τέχνης του ἔχει βαθύτερο κοινωνικό περιεχόμενο.

Ἐπάρχει ὁμώνυμο δημοτικό τραγούδι τῆς Ἡπείρου: "Τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι". Καί στό τραγούδι αὐτό ἔχομε τόν ἴδιο μῦθο. Ὅμως ὑπάρχουν σημαντικές διαφορές ὡς πρός τή μορφή καί τό περιεχόμενο τοῦ τραγικοῦ στοιχείου. Φαίνεται τοῦτο καθαρά μέ τήν συγκριτική ἀναφορά σέ ὀρισμένους στίχους.

Ὁ ἠπειρώτης πρωτομάστορας, λίγο πρίν ἀπό τήν ὥρα τῆς θυσίας, δοκιμάζει ἔντονη συγκίνηση. Πονεῖ γιά τή γυναῖκα του. Θέλει νά ἀναβληθῇ γιά λίγο τό καιρό. Στό μήνυμα πρός τή γυναῖκα του λέεε...

Ἄ ρ γ ἄ ντυθῇ, ἀργ' ἀλλαχτῇ, ἀργά νά πάη τό γιόμα
ἄ ρ γ ἄ νά πάη καί νά διαβῇ τῆς Ἀρτας τό γιοφύρι

Ἀργά... νά ἀργήσῃ ἡ φοβερή ὥρα... Ἀνθρώπινος ὁ πόνος.

Στόν Πόντιο πρωτομάστορα δέν ὑπάρχουν περιθώρια χρόνου οὔτε γιά ἀναβολές οὔτε γιά συγκινήσεις. Αὐτό δείχνει ἡ ἐξωτερική του συμπεριφορά. Τό ἐσωτερικό ψυχικό του δράμα δέν τό ἀποκαλύπτει. Τό μήνυμα τοῦ Ποντίου πρωτομάστορα πρός τή γυναῖκα του εἶναι κατεπεῖγον καί ἐπιφαντικό.

Σάββαν νά πάη σό λουτρόν, τήν Κερειήν σόν γάμον
καί τή Δευτέραν τό πουρνόν ἀδᾶ νά εὐρισκᾶται

Ὁχι μόνον δέν θέλει νά ἀργοπορήσῃ, ἀλλά ἀντίθετα, θέλει νά συντομευθῇ ἡ διαδικασία τῆς τραγικῆς θυσίας. Καί κάτι ἄλλο: παραγγέλλει ὁ πόντιος πρωτομάστορας στή γυναῖκα του, νά πάη στό λουτρό, ἔπειτα στό γάμο "σῇ χαράν". Σά νά πρόκειται γιά πανηγύρι.

Ἐπάρχουν διαφορές καί στά ἐπεισόδια κατὰ τήν ὥρα τῆς τραγικῆς θυσίας.

Στή ἠπειρώτικη παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ, ὁ πρωτομάστορας ὑπο-

δείχνει στή γυναίκα του μέ πολύ πλάγιο τρόπο τό καθήκον της νά θυσιασθῇ. Δέν τῆς φανερώνει ἴσως καί τόν ὑπέρτατο λόγο τῆς θυσίας.

Τό δαχτυλίδι μῶπεσε μεσ' στή μεσιά καμάρα
καί ποιός νά μπῇ καί ποιός νά βγῇ τό
δαχτυλίδι νά βρῶ

Διερωτᾶται ὁ πρωτομάστορας: Ποιός θά μπῇ μέσα στά νερά τοῦ ποταμοῦ, γιά νά βρῇ τό δαχτυλίδι; Ρωτᾷ τήν καλή του γι' αὐτό...

Στό ποντιακό τραγούδι τά πράγματα εἶναι διαφορετικά. Στό ποτάμι δέν ἔπεσε τό δαχτυλίδι τοῦ πρωτομάστορα, ἀλλά τό σκεπάρνι του. Τό σκεπάρνι... ἡ τέχνη τοῦ πρωτομάστορα. Ὑπάρχει συμβολισμός.

Ἐμεῖς σό μαύρον ποτάμον ἔρροῦξεν τό σκεπάρνι μ'

Καί δέν διερωτᾶται ὁ πρωτομάστορας οὔτε ρωτᾷ τήν γυναίκα του, ποιός θά πέση μέσα στά δαιμονιασμένα νερά τοῦ ποτάμου κ.λ.π. Στό ποντιακό τραγούδι, ὁ πρωτομάστορας θέτει μπροστά στή γυναίκα του εὐθέως τό πρόβλημα.

Κόρ' ἄν βουτᾷς καί παίρτς ἄτο, εἶσαι τ' ἔμὸν ἢ κάλη

"Ἄν πέσης στά νερά καί θυσιασθῇς γυναίκα μου, γιά τό σκεπάρνι, γιά τήν δικαίωση τῆς τέχνης μου, τήν θεμελίωση τοῦ γεφυριοῦ, μονάχα τότε θά εἶσαι ἄξια γυναίκα μου, "τ' ἔμὸν ἢ κάλη".

Στό ποντιακό τραγούδι τό ὑπέρτατο κ καθήκον ἐπισκιάζει κάθε ἄλλη ἀξία καί ἰδανικό. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος δέν ἐξωτερικεύεται. Τραγική ἢ ὦρα καί κατεπείγουσα. Οἱ συναισθηματισμοί παραμερίζονται. Ἀντίθετα, στίς "Ἀρτας τό γιοφύρι" ὁ ἀνθρώπινος πόνος εἶναι ὀλοφάνερος. Κυριαρχεῖ τό στοιχεῖο τοῦ συναισθηματισμοῦ. Αὐτό βέβαια ἀφορᾷ τήν διαδικασία τῆς τραγικῆς θυσίας. Κατά τά ἄλλα, καί στή μιά καί στήν ἄλλα παραλλαγή τοῦ τραγουδιοῦ ὁ βασικός σκοπός παραμένει ὁ ἴδιος. Ἡ ποντιακή παράδοση διαλαλεῖ, αἰῶνες τώρα, τήν πίστη τῶν Ἑλλήνων στήν ἀξία κάθε ὑπέρτατης θυσίας, πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τή δημιουργία μεγάλων καί ὠραίων ἔργων. Καί θά συνεχισθῇ τούτη ἡ παράδοση ὑπέροχα μέ τό τραγούδι "Τῆς Τρίχας τό γεφύρι", σάν μήνυμα ἐπιτακτικό γιά ὑπέρτατη θυσία στό βωμό τοῦ ἔθνους καί τῆς κοινωνίας.

... ΛΥΡ - ΤΡΑΓ ...

0.- Τό πρόγραμμα αὐτό συνεχίζεται μέ σκοπούς καί τραγούδια ἀπό διάφορες περιοχές τοῦ Πόντου.

Ἀκούστε πρῶτα ἓνα σιγνό τῆς περιοχῆς Σάντας. Παίζεται σέ ρυθμό ἀργοῦ τίκ. Ὅπως στή Σάντα τοῦ Πόντου, ἔτσι καί στή Νέα Σάντα Κιλκίς,

ἐρχόμενη ἐβδομάδα τήν ἴδια μέρα καί ὦρα.

στή Μικρή Σάντα Βεροίας καί ὅπου ἀλλοῦ κατοικοῦν σανταῖοι, ὁ σκοπὸς συνοδεύεται μὲ τραγουδία τῆς ἀγάπης.

• • • • • ΛΥΡ - ΤΡΑΓ • • • • •

Ο.- 'Ακολουθεῖ ἕνας βουκολικὸς σκοπὸς τῆς Ματσούκας. Ἡ ματσουκαία τσοπάνισσα ἔχει τὸν ἀγαπημένο της στὴν ξενιτειά ἀπὸ χρόνια. Πάνω στὰ φηλά βουνά, μέσα στὴν ἐρημιά, τραγουδᾷ τὸν καημὸ της. Ζῇ μὲ τὴ δική του θύμιση, τὸν ἔρωτά του καί καρτερεῖ τὴν ὥρα τοῦ γυρισμοῦ.

• • • • • λύρα σὲ ὑπόκριση • • • • •

Τραγουδᾷ ὁ Ἀρύσανθος καί παίζει λύρα ὁ Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης.

• • • • • ΛΥΡ - ΤΡΑΓ • • • • •

Ο.- "Ἐμπρ' ὀπίσ', τσιπνικίας, ὁμάλ Κερασούντας - ὑπάρχουν καί ἄλλες ὀνομασίες - εἶναι συρτὸς ποντιακὸς χορὸς, γνωστὸς στὸν Δυτικὸ Πόντο, ἀλλὰ καί στὴν περιοχὴ Κάρς. Εἶναι χορὸς ὁμαδικός. Τὰ παλληκάρια χορεύοντάς τον τραγουδοῦν τὴν ἀγάπην καί τὸν ἔρωτά τους.

• • • • • λύρα σὲ ὑπόκριση • • • • •

Τραγουδᾷ ὁ Παντελῆς Ἰωαννίδης καί χορωδία.

• • • • • ΛΥΡ - ΤΡΑΓ • • • • •

Ο.- Καί ἕνα τραγούδι τῆς περιοχῆς Σταυρίν. Οἱ στίχοι εἶναι αἰσθηματικοί. Ὁ σκοπὸς ἀργός, μελωδικός, παθητικός.

Γιὰ τὸ Σταυρίν καί τὴν συγκλονιστικὴ ἱστορία τῶν κρυπτοχριστιανῶν κατοίκων του θά μιλήσωμε εἰδικώτερα σὲ ἄλλη μας ἐκπομπή.

• • • • • λύρα σὲ ὑπόκριση • • • • •

Τραγουδᾷ ἡ Μαρία Εὐσταθιάδου καί χορωδία.

• • • • • ΛΥΡ - ΤΡΑΓ • • • • •

Ο.- Ὁ χορὸς "κότσαρι" εἶναι τῆς περιοχῆς Κάρς. Εἶναι χορὸς ζωηρὸς καί πολὺ δύσκολος στὴν ἐκτέλεση. Παρουσιάζει μεγάλη θεαματικότητα. Σήμερα χορεύεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ποντίους. Τὰ διάφορα ποντιακά χορευτικὰ συγκροτήματα περιλαμβάνουν πάντοτε στὰ προγράμματά τους τὸν χορὸ "κότσαρι".

• • • • • Λ Υ Ρ Α • • • • •

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἐκπομπή μας. Τραγουδήσαν, μὲ τὴ σειρά πού τοὺς ἀκούσατε, ἡ Μάρθα Ἰσιποθλίδου, ὁ Χρῦσανθος, ἡ Μαρία Εὐσταθιάδου καί χορωδία. Λύρα ἔπειξε ὁ Γιωργούλης Κουγιουμτζίδης. Κοντά σας καί πάλι τὴν ἐρχόμενη ἐβδομάδα τὴν ἴδια μέρα καί ὥρα.

..... Σ Η Μ Α (μέ λυρα)
ξε'μαιρδσυρτο ήχο,κουδούνια κλπ. και άκολούθως κανονικό σήμα
.....

Ο.- Μετεδόθη ή λαογραφική έκπομπή "Ποντιακοί άντίλαλοι" του Συλλό-
γου "Φάρος Ποντίων".Κείμενο και έπιμέλεια Στάθη Ευσταθιάδη.-
..... τό σήμα σβήνει

.....
.....
.....
..... τό σήμα σβήνει

Ο.- Το παλαιό στοιχείο είναι ένα από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά
στην αντίληψη της ψυχής και της σκέψης. Το στοιχείο αυτό βρίσκεται σε άμε-
ση σχέση και συνάρτηση με την έννοια της θάρρατης θυρίας.

Οι σπουδαίοι άνθρωποι έχουν, σε ένα καλό ποντιακό δημοτικό
κρησένιο, ο οποίος, με χάνει, στα βάθη των ελληνικών αιώνων, πρό-
κειται για το τραγικό "ή ήρξας τό γεφύρι".

..... ΔΥΡ - ΣΤΑΓ
.....
..... ή λυρα σε έκκρουση

Εάν με την μύθο, χίλιοι ματσοί χτυπάν και μύριοι μαθητά-
δες, με τό γιοφύρι τό πρην χτυπάν και εδωράδες γκερεζόταν, Εάκοιο
δαιμόνιο, που κατοικούσε στο βεράντο του γεφυριού, ματέντρασε κάθε
τότε ή, τι οι ματσοί και οι έργατες δημιουργούσαν.

Τραγική ή θάση του πρωτομάστορα, τό δαιμόνιο ζητεί άπό αυτόν μιάν
άκέραιη θυρία, μπράκι να θυσιάση κάποιον προσκυλάς του προστο.

Προσφέρει ο πρωτομάστορας τόν πατέρα του, άνι άκιννοποιείται τό
δαιμόνιο. Προσφέρει τη μάη του, ή δόξα του, ... όμως τό δαιμόνιο
δέν θύει άλλά προσφέρει ο πρωτομάστορας τότε την άγαπημένη του
γυναίκα, την καλή του για θυσία, άλλά ζητάδες τό δαιμόνιο.

Άφται ή γυναίκα του πρωτομάστορα μέσ στο μαύρο και δαιμονια-
σμένα νερά του κατωφλιού την θάρρατη στή θυσία ή άκιννοποιήθη
τό δαιμόνιο και ά άσπαρήν τό γιοφύρι.

Την άρχή, ή γυναίκα του πρωτομάστορα καταριέται μέσ από τό
φουρτουνασμένα νερά τό γιοφύρι, να μή στερήσει ποτέ. "Όπως πέφτουν
τό δαιμόνιο της, έτσι να πέφτουν και οι διαβάτες, που ά άκιννοποιήν